บทที่ 3

วิธีการในการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในหัวข้อ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข ผู้วิจัยได้เลือกใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผ่านเทคนิควิธีการวิจัยแบบประยุกต์ (Applied Research) ซึ่งใช้เครื่องมือสำคัญด้วย แบบสำรวจการเก็บข้อมูลสภาพและบริบทชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข แบบประเมินองค์ประกอบความสุขของชุมชนตามองค์ประกอบการเป็นชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้าน แบบประเมินกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตภายในชุมชนจำแนกตามองค์ประกอบชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้าน แบบสอบถามการสนทนากลุ่มเพื่อสรุปผลกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ส่งเสริมการเป็นชุมชนแห่งความสุข แบบทดสอบความรู้ของการเข้าร่วมการฝึกอบรมการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข แบบประเมินผลการมีส่วนร่วมของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข และแบบประเมินผลความพึงพอใจของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข โดยการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เป็นไปเพื่อตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อวิเคราะห์สภาพและบริบทชุมชนตามองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุข เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข และเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข

ทั้งนี้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข ผู้วิจัยได้ประมวลแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต แนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน แนวคิดความสุขในบริบทชุมชน แนวคิดการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ในบริบทชุมชน และแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ตลอดจนการรวมรวบและสังเคราะห์องค์ความรู้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และหน่วยงานของกรมพัฒนาชุมชนที่ได้กำหนดเกณฑ์ชี้วัดความสุขในบริบทชุมชนของประเทศไทย ตลอดจนการสังเคราะห์ดัชนีความสุขในระดับนานาชาติและในระดับประเทศไทย รวมถึงการสังเคราะห์ดัชนีความสุขในบริบทชุมชนในระดับนานาชาติและในระดับประเทศไทย โดยผู้วิจัยนำเสนอการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ โดย ระยะที่ 1 เป็นการวิเคราะห์สภาพและบริบทชุมชนตามองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุข ระยะที่ 2 เป็นการศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข และระยะที่ 3 เป็นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข โดยมีรายละเอียดดังนี้

ระยะที่ 1 การวิเคราะห์สภาพและบริบทชุมชนตามองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุข โดยเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อที่ 1 โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังต่อไปนี้

ผู้วิจัยได้กรอบแนวคิดตามองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุข จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary research) ประกอบด้วย แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต แนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน แนวคิดการสร้างความสุขในบริบทชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ และแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แล้วจึงทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบความสุขจากเกณฑ์ดัชนีความสุขที่เกี่ยวข้อง อาทิ เช่น GNH (9) GHI (5) และ GDH (14) เพื่อสร้างเป็นกรอบแนวคิดตามองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุข โดยผู้วิจัยได้นำตัวชี้วัดความสุขทั้งในระดับนานาชาติและในระดับประเทศไทยมาสรุปและสังเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างกรอบแนวคิดตามองค์ประกอบของชุมชนแห่งความสุข ประกอบด้วย ความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness) ตัวชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุข (Green and Happiness Index) และความสุขมวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Happiness) พบว่ากรอบกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนตามองค์ประกอบของชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้าน ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านสุขภาพ องค์ประกอบด้านการศึกษา องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อม องค์ประกอบด้านครอบครัว องค์ประกอบด้านรายได้และความพึงพอใจในหน้าที่การงาน องค์ประกอบด้านวัฒนธรรม องค์ประกอบด้านความเข้มแข็งของชุมชน และองค์ประกอบด้านธรรมาภิบาล ส่วนผลการศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ผู้วิจัยได้ศึกษาจากกระบวนการเรียนรู้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ประกอบด้วยเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง(2526) อคิน รพีพัฒน์ (2531) ทศพล กฤตยพิสิฐ (2537) Cohen and Uphof (1980) WHO and UNICEF (1987) และ Methew (เขียน แปลโดย ฐิรวุฒิ เสนาคำ, 2541) พบว่ากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมีขั้นตอนที่เป็นเหตุเป็นผลและมีความสอดคล้องกับบริบทของการวิจัยซึ่งประกอบด้วยการเป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ทุกคนออกมาพูดคุยแสดงออกด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย การเป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่มีความเหมาะสมกับกลุ่มคนในชุมชนที่มีความหลากหลาย และการเป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่มีขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่ซับซ้อน โดยประกอบด้วย 4 กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน คือ กระบวนที่หนึ่ง คือ การสำรวจปัญหา กระบวนการที่สอง คือ วิธีการแก้ปัญหา กระบวนการที่สาม คือ เครื่องมือในการแก้ปัญหา และกระบวนการที่สี่ คือ ประเมินผล

หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำไปตรวจสอบความถูกต้อง โดยอาจารย์ที่ปรึกษาหลักและอาจารย์ที่ปรึกษาร่วมซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน พร้อมทั้งนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ

5 ท่าน คือ ดร.นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม ผู้อำนวยการสำนักงานบริหารทรัพยากรบุคคล สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ผศ.ดร.วรรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา คณะครุศาสตร์ จุฬลงกรณ์มหาวิทยาลัย รศ.ดร.ฉันทนา บรรพศิริโชติ หวันแก้ว คณะรัฐศาสตร์ จุฬลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดร.กัมปนาท บริบูรณ์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล วีระ เรืองศรีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรีทำการตรวจสอบอีกครั้ง เพื่อความน่าเชื่อถือ และจึงนำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไข พบว่าให้ปรับปรุงแก้ไขในส่วนขององค์ประกอบความสุขจาก 7 ด้านเป็น 8 ด้านโดยเพิ่มองค์ประกอบด้านธรรมมาภิบาลเข้ามาเพื่อให้ครบตามองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุข

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการวิจัย โดยอาศัยแนวคิดข้างต้น ซึ่งผู้วิจัยได้นำมารวบรวมเพื่อกำหนดกรอบการวิจัยและแนวทางในการวิจัยเพื่อการคัดเลือกพื้นที่ภาคสนาม การกำหนดพื้นที่ในการวิจัย ประกอบด้วย 2 กิจกรรม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

<u>กิจกรรมที่ 1</u> การคัดเลือกลงพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่การวิจัยจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสำรวจหาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชนที่มีสภาพชุมชนตามองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้าน โดยมีรายละเอียดดังนี้

เกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์จากดัชนีชี้วัดความสุขของประเทศไทยในระดับจังหวัดจากศูนย์เครือข่ายวิชาการเพื่อสังเกตการณ์และวิจัยความสุขชุมชน มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ผลการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าจังหวัดสุพรรณบุรีเป็นจังหวัดที่มีดัชนีความสุขสูงที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง ผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นพื้นที่เป้าหมายในการศึกษา (ศูนย์เครือข่ายวิชาการเพื่อสังเกตการณ์และวิจัยความสุขชุมชน มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, 2554)

2. การลงสำรวจพื้นที่เพื่อคัดเลือกพื้นที่ภาคสนาม โดยผู้วิจัยเข้าไปสำรวจพื้นที่เบื้องต้นเพื่อให้ทราบว่าพื้นที่ใดที่มีความเหมาะสมในการเป็นพื้นที่ภาคสนามที่มีบริบทและสภาพที่เกี่ยวข้องตามองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุข ผู้วิจัยได้ทำการลงสำรวจในระดับอำเภอโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้จำนวนร้อยละ 30 ดำเนินการโดยการเขียนชื่ออำเภอลงในกล่อง แล้วทำการสุ่มหยิบขึ้นมาทีละอำเภอแบบไม่แทนที่ (Without Replacement) ผลการสุ่มได้อำเภอที่เป็นตัวแทนในการสำรวจพื้นที่เบื้องต้น คือ อำเภอเมือง อำเภอสามชุก และอำเภอศรีประจันต์

3. การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ หลังจากที่ได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสำรวจพื้นที่เบื้องต้น ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยบุคคล

นั้นมีประสบการณ์ในด้านการพัฒนาการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาชุมชนและได้รับการยกย่องว่าเป็นบุคคลที่มีความรอบรู้และเชี่ยวชาญกับงานพัฒนาในท้องถิ่น ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์คุณครูทองเหมาะ แจ่มแจ้ง ผู้ที่ได้รับการยกย่องให้เป็นเกษตรกรดีเด่นแห่งชาติและเป็นครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 4 ของสภาการศึกษาแห่งประเทศไทย สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา รวมถึงเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ผลการสัมภาษณ์พบว่าอำเภอศรีประจันต์ เป็นอำเภอที่มีความเหมาะสมและมีความเกี่ยวข้องกับสภาพและบริบทตามองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุข

<u>กิจกรรมที่ 2</u> การตรวจสอบและสรุปผลการคัดเลือกเลือกพื้นที่ภาคสนามสำหรับการดำเนินวิจัย ผู้วิจัยได้นำผลการคัดเลือกพื้นที่การวิจัยไปตรวจสอบกับอาจารย์ที่ปรึกษาหลักและที่ปรึกษาร่วม ในประเด็นที่เกี่ยวกับความเหมาะสมและการสอดคล้องในการเป็นพื้นที่วิจัยภาคสนามในด้านต่างๆ เช่น การเข้าถึงข้อมูล การได้รับการสนับสนุนและการมีส่วนร่วมกัน ทั้งนี้เพราะจะส่งผลให้เกิดความน่าเชื่อถือและทำให้เกิดข้อผิดพลาดต่ำ ผู้วิจัยจึงได้ทำการติดต่อบุคคลในท้องที่เพื่อขอความร่วมมือ พบว่าได้รับการยินยอมในการให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี จึงเลือกอำเภอศรีประจันต์เป็นตัวแทนในการลงพื้นที่ศึกษา

จากรายละเอียดดังกล่าวข้างต้นทำให้ได้กรอบแนวคิดตามองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุขและพื้นที่ในการทำวิจัย ผู้วิจัยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1.1 การวิเคราะห์สภาพและบริบทชุมชนตามองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุขจากการศึกษาข้อมูลและเอกสาร ผู้วิจัยได้ทำความเข้าใจกับชุมชนโดยการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบริบทชุมชน จากเอกสาร หนังสือ บทความวิชาการ งานวิจัย รายงานผลการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากแหล่งข้อมูลของหน่วยงานที่ดำเนินงานโดยตรง ได้แก่ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย กรมพัฒนาชุมชนและศูนย์บัญชาการบูรณาการการพัฒนาสังคม กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ตลอดจนแผนชุมชน ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ). ฐานข้อมูล Internet ของหมู่บ้านที่ทำการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาจากแหล่งข้อมูลจาก เอกสาร หนังสือ บทความทางวิชาการ งานวิจัย รายงานผลการดำเนินงาน ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1. แผนชุมชน 3 ปี ในระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล

2. รายงานผลการสำรวจความสุขในระดับจังหวัดของประเทศไทยจากศูนย์เครือข่ายวิชาการเพื่อสังเกตการณ์และวิจัยความสุขชุมชน มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

3. ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ). ระดับอำเภอ ฐานข้อมูล ฐานข้อมูล Internet ของหมู่บ้านที่ทำการศึกษา

4. แผนที่ชุมชนของหมู่บ้าน

5. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเป็นชุมชนแห่งความสุข

วิธีการรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเริ่มต้นด้วยการเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสารเบื้องต้นที่มีความเกี่ยวกับการสรุปสภาพและบริบทชุมชนตามองค์ประกอบการเป็นชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้านสู่การเป็นชุมชนแห่งความสุข คือ ด้านการศึกษา ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านครอบครัว ด้านรายได้ฯ ด้านวัฒนธรรม ด้านความเข้มแข็งของชุมชน และด้านธรรมาภิบาลเพื่อทราบถึงเนื้อหาข้อมูลก่อนที่จะทำการลงพื้นที่ศึกษาวิจัยภาคสนามโดยมีประเด็นในการนำเสนอไว้ คือ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบริบททางกายภาพ สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม สภาพการศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นต้น

การวิเคราะห์เอกสารและการตรวจสอบข้อมูล

การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary analysis) เพื่อเป็นข้อมูลต้นแบบในการสร้างแบบสอบถามประกอบการเก็บรวบรวมข้อมูล และแบบสำรวจความคิดเห็นของสภาพและบริบทชุมชนตามองค์ประกอบการเป็นชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านครอบครัว ด้านรายได้ฯ ด้านวัฒนธรรม ด้านความเข้มแข็งของชุมชน และด้านธรรมาภิบาล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดย 1) การจำแนกถ้อยคำหรือใจความที่กลุ่มเป้าหมายแสดงความคิดเห็น 2) นำมาตีความ 3) สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction Analysis) 4) อภิปรายถึงปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ และประเด็นสำคัญเพื่อตอบคำถามการวิจัยในการวิเคราะห์องค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุข

การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบสภาพและบริบทชุมชนตามองค์ประกอบความสุขพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข เมื่อได้สภาพและบริบทของคนในชุมชนจากสังเคราะห์เอกสารก่อนทำการลงเก็บข้อมูลบนพื้นที่ ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบที่สภาพและบริบทการเรียนรู้ของชุมชนดังกล่าวโดยการเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำการตรวจสอบและประเด็นในการตรวจสอบรวมทั้งเกณฑ์การพิจารณาผลการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

1. เกณฑ์การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย

1.1 เป็นผู้มีบทบาททางวิชาการในด้านการศึกษาชุมชนเพื่อนำไปสู่การเป็นชุมชนแห่งความสุข

1.2 เป็นผู้มีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 5 ปี ในด้านการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อสร้างให้เกิดการเป็นชุมชนแห่งความสุขได้

2. ประเด็นการตรวจสอบเนื้อหาข้อมูล ผู้วิจัยได้นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบโดยตรงเป็นรายบุคคลในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสภาพและบริบทของชุมชนที่ส่งเสริมการเป็นชุมชนแห่งความสุข โดยใช้ระยะเลาประมาณ 1 เดือน

3. เกณฑ์การพิจารณาผลการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์เพื่อพิจารณาผลการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิในประเด็นต่างๆ โดยใช้ความเห็นมากกว่ากึ่งหนึ่งของผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเกณฑ์ ดังนี้

3.1 ประเด็นที่ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วย จำนวน 3 ท่านขึ้นไป ผู้วิจัยยืนยันนำเสนอตามรูปแบบที่เสนอ

3.2 ประเด็นที่ผู้ทรงคุณวุฒิไม่เห็นด้วย จำนวน 3 ท่านขึ้นไป ผู้วิจัยดำเนินการปรับปรุงและเพิ่มเติมตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนะไว้

ซึ่งการตรวจสอบดังกล่าวข้างต้นจะนำไปพัฒนาให้สมบูรณ์ต่อไปยิ่งขึ้น

1.2 การวิเคราะห์สภาพและบริบทชุมชนตามองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุขตามความเป็นจริงจากการวิจัยภาคสนาม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยการจำแนกถ้อยคำหรือใจความที่เป็นกลุ่มเป้าหมายแสดงความคิดเห็นแล้วนำมาตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction Analysis) ตลอดจนอภิปรายถึงปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ และประเด็นสำคัญเพื่อตอบคำถามการวิจัยในการวิเคราะห์สภาพและบริบทชุมชนตามองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุข และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ ตามแนวทางของสุภางค์ จันทาวานิช (2552) ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มกระทำพร้อมๆกับการเก็บข้อมูลและสามารถทำต่อไปหลังจากเก็บข้อมูลสิ้นสุดลง 2) การวิเคราะห์ข้อมูลต้องมีมุมมองของคนใน 3) การวิเคราะห์ข้อมูลต้ออาศัยสมมติฐานชั่วคราวจำนวนมากที่ผู้วิจัยคิดขึ้นเองตลอดเวลา 4) ผู้วิจัยต้องเป็นผู้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวิจัย 2 ชิ้น คือ แบบสำรวจการเก็บข้อมูลสภาพและบริบทชุมชน และ แบบประเมินองค์ประกอบความสุขของชุมชนตามองค์ประกอบการเป็นชุมชนแห่งความสุข ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) ด้วยการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group interview) ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์กลุ่ม โดยใช้เวลาประมาณ 30 นาทีในแต่ละด้านตาม

องค์ประกอบการเป็นชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้านเพื่อสำรวจความคิดเห็นของสภาพและบริบทชุมชนตามองค์ประกอบการเป็นชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านครอบครัว ด้านรายได้ฯ ด้านวัฒนธรรม ด้านความเข้มแข็งของชุมชน และด้านธรรมาภิบาล

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามตรวจสอบความสอดคล้อง พบว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นสอดคล้อง และให้ปรับแก้ไขดังนี้

แบบสำรวจการเก็บข้อมูลสภาพและบริบทชุมชน

1) ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นให้ปรับใช้รูปแบบการเก็บข้อมูลสภาพและบริบทตามองค์ประกอบสภาพและบริบทชุมชนตามลักษณะงานวิจัยเชิงคุณภาพของความจำเป็นพื้นฐาน (จปท.) ของสภาปกครองส่วนท้องถิ่น

2) ผู้ทรงคุณวุฒิให้ปรับเพิ่มตารางเชคลิสต์เพื่อง่ายต่อการเก็บข้อมูล

แบบประเมินองค์ประกอบความสุขของชุมชนตามองค์ประกอบการเป็นชุมชนแห่งความสุข

1) ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นให้เปลี่ยนมิติคำถามจากปัญหา (ความทุกข์) ที่เกิดขึ้นเป็นมิติคำถามในเรื่องความสุขที่เกิดขึ้นของคนในชุมชนแทน

2) ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นในด้านครอบครัวควรเพิ่มรายละเอียดในส่วนบทบาทและหน้าที่เหมาะสมของคนในครอบครัวและในด้านธรรมาภิบาล ควรอธิบายหรือยกตัวอย่างเป็นภาษาที่เข้าใจง่ายในการสอบถามคนในชุมชน เช่น ความโปร่งใส ความเท่าเทียม การตรวจสอบได้ และความปลอดภัย เป็นต้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับชาวบ้านในชุมชน จำนวน 25 คน เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2555 ผลปรากฏว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเข้าใจในข้อคำถามเป็นอย่างดี

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ระยะตามกิจกรรมทั้ง 3 ครั้ง ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงประยุกต์ (Applied research) ซึ่งผู้วิจัยเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรม โครงการต่างๆของชุมชนที่เกี่ยวกับการสรุปสภาพและบริบทชุมชนตามองค์ประกอบการเป็นชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้าน สู่การเป็นชุมชนแห่งความสุขมากขึ้น คือ ด้านการศึกษา ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านครอบครัว ด้านรายได้ฯ ด้านวัฒนธรรม ด้านความเข้มแข็งของชุมชน และด้านธรรมาภิบาล โดยผู้วิจัยวางตัวในฐานะผู้วิจัยที่จะต้องเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ และในฐานะผู้ให้ข้อมูล ผู้กระตุ้น ผู้ส่งเสริม ผู้สนับสนุนให้เกิดเครือข่ายให้เกิดขึ้นกับในชุมชน ภาพรวมของวิธีการเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้จึงเน้นไปที่วิธีการ

ในเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพบริบทชุมชนตามองค์ประกอบการเป็นชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้าน สู่การเป็นชุมชนแห่งความสุข ผู้วิจัยได้เลือกวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลายบุคคล และกลุ่มคน อาทิเช่น ผู้แทน ผู้ร่วมโครงการ แกนนำชุมชน มีการสัมภาษณ์ตามแนวทางที่ได้วางไว้โดยพยายามศึกษาความจริงจากผู้ถูกสัมภาษณ์ให้มากที่สุด โดยใช้การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์กลุ่ม โดยใช้เวลาประมาณ 30 นาที ในแต่ละด้านตามองค์ประกอบการเป็นชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้าน โดยทำการสัมภาษณ์กลุ่มจำนวน 70 คน จาก ว่าองค์ประกอบความสุขย่อยในแต่ละด้านสภาพบริบทชุมชนตามองค์ประกอบการเป็นชุมชนแห่งความสุข

เกณฑ์ในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การเลือกกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเลือกใช้เกณฑ์จากการเข้าถึงข้อมูล การได้รับการสนับสนุนและการมีส่วนร่วมกัน โดยการเลือกจากการติดต่อเพื่อขอความร่วมมือในการลงพื้นที่ โดยทำการสัมภาษณ์จำนวน 70 คน ในพื้นที่ภาคสนามเพื่อทำการศึกษา

การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยใช้แนวทางของสุภางค์ จันทวานิช (2552) คือ 1) การตรวจสอบสามเส้า (data triangulation) เป็นการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ โดยการตรวจสอบข้อมูลด้านเวลา สถานที่ และบุคคลที่ต่างกัน เช่น การสัมภาษณ์และการสังเกตในเวลาที่แตกต่างกัน หรือการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์บุคคลที่หลากหลายในประเด็นเดียวกัน 2) การตรวจสอบสามเส้าด้านการวิจัย (investigator triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ที่มีผู้วิจัยและผู้ช่วยจดประเด็นการสัมภาษณ์ หลักจากเก็บข้อมูลแล้วนำมาอภิปรายเพื่อทำความเข้าใจตรงกันถึงข้อมูลที่ถูกต้องมากที่สุด 3) การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านวิธีการ (methodological triangulation) เป็นการรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายวิธีในประเด็นเดียวกันโดยการศึกษาเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากการศึกษาข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบการเป็นชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้าน โดยจำแนกออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

1.2.1 ข้อมูลส่วนบุคคลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

1.2.2 สภาพและบริบทชุมชนตามองค์ประกอบความสุขทั้ง 8 ด้านจากข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล

1.2.3 ผลสรุปการวิเคราะห์สภาพและบริบทชุมชนแห่งความสุขจำแนกตามองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อยของความสุขทั้ง 8 ด้าน

1.2.4 ผลสรุปการวิเคราะห์สภาพและบริบทชุมชนแห่งความสุขจำแนกตามองค์ประกอบของชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้าน

1.3 การตรวจสอบความถูกต้องและสรุปสภาพและบริบทชุมชนตามองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุข มี 3 กิจกรรมดังนี้

1.3.1 การตรวจสอบความถูกต้อง ผู้วิจัยนำข้อมูลที่มาจากขั้นตอนที่ 4 ที่ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล มาทำการลดทอนข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล วิเคราะห์ผลการตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อให้ทราบผลของสภาพและบริบทชุมชนตามองค์ประกอบของชุมชนแห่งความสุข ในประเด็นองค์ประกอบร่วมและองค์ประกอบต่างของ 2 ตำบลในพื้นที่ที่ได้ทำการศึกษา โดยทำการตรวจสอบอีกครั้งโดยการเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำการตรวจสอบ และประเด็นในการตรวจสอบรวมทั้งเกณฑ์การพิจารณาผลการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

1. เกณฑ์การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย

1.1 เป็นผู้มีบทบาททางวิชาการในด้านการศึกษาชุมชนเพื่อนำไปสู่การเป็นชุมชนแห่งความสุข

1.2 เป็นผู้มีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 5 ปี ในด้านการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อสร้างให้เกิดการเป็นชุมชนแห่งความสุขได้

2. ประเด็นการตรวจสอบเนื้อหาข้อมูล ผู้วิจัยได้นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบโดยตรงเป็นรายบุคคลในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสภาพและบริบทของชุมชนที่ส่งเสริมการเป็นชุมชนแห่งความสุข โดยใช้ระยะเลาประมาณ 1 เดือน

3. เกณฑ์การพิจารณาผลการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์เพื่อพิจารณาผลการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิในประเด็นต่างๆ โดยใช้ความเห็นมากกว่ากึ่งหนึ่งของผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเกณฑ์ ดังนี้

3.1 ประเด็นที่ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วย จำนวน 3 ท่านขึ้นไป ผู้วิจัยยืนยันนำเสนอตามรูปแบบที่เสนอ

3.2 ประเด็นที่ผู้ทรงคุณวุฒิไม่เห็นด้วย จำนวน 3 ท่านขึ้นไป ผู้วิจัยดำเนินการปรับปรุงและเพิ่มเติมตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนะไว้

ซึ่งการตรวจสอบดังกล่าวข้างต้นจะนำไปพัฒนาให้สมบูรณ์ต่อไปยิ่งขึ้น

1.3.2 นำข้อมูลจากกิจกรรมที่ 1 มาปรับปรุงแก้ไข

1.3.3 นำข้อมูลจากกิจกรรมที่ 2 มาสรุปสภาพและบริบทชุมชนตามองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้าน ในประเด็นองค์ประกอบร่วมและองค์ประกอบต่างของชุมชน

แห่งความสุข และผลสรุปการสังเคราะห์สภาพและบริบทชุมชนตามองค์ประกอบของชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้าน

ระยะที่ 2 เพื่อการศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข โดยเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อที่ 2 โดยมีขั้นตอนการดำเนินการออกเป็น 2 ตอน ดังต่อไปนี้

2.1 **การศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ** ประกอบด้วย รายงานวิจัย บทความ และเอกสารของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่ศึกษา ผู้วิจัยได้นำผลจากระยะที่ 1 คือ สภาพและบริบทชุมชนตามองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านครอบครัว ด้านรายได้ฯ ด้านวัฒนธรรม ด้านความเข้มแข็งของชุมชน และด้านธรรมาภิบาล มาพิจารณาในระยะที่ 2 ด้วยการศึกษาผลจากข้อมูลทุติยภูมิ ประกอบด้วย เอกสาร หนังสือ บทความวิชาการ งานวิจัย รายงานผลการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากแหล่งข้อมูลของหน่วยงานที่ดำเนินงานโดยตรง ได้แก่ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรมพัฒนาชุมชนและศูนย์บัญชาการบูรณาการการพัฒนาสังคมตลอดจนแผนชุมชน ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ). ฐานข้อมูล Internet ของหมู่บ้านที่ทำการศึกษา มี 2 กิจกรรม ดังนี้

2.2.1 การศึกษาจากข้อมูลเพื่อสรุปเป็นแผนเชิงยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นในระดับจังหวัด ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ จังหวัดสุพรรณบุรี และยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดสุพรรณบุรี ตลอดจนยุทธศาสตร์การพัฒนาในระดับองค์กรการบริหารส่วนตำบล

2.1.2 การศึกษาจากข้อมูลเพื่อสรุปผลเป็นแผนนโยบายการพัฒนาในระดับตำบลของผู้บริหารท้องถิ่น

เมื่อได้กิจกรรมทั้ง 2 กิจกรรมผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์โดยทำการจัดหมวดหมู่จากนโยบายการพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลของผู้บริหารท้องถิ่น

2.2 **การศึกษาจากข้อมูลตามสภาพจริงที่ได้จากการออกวิจัยพื้นที่ภาคสนาม** เพื่อนำเสนอผลการศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข ผู้วิจัยได้นำผลจากขั้นตอนที่ 2.1 มาพิจารณาเพื่อทำการศึกษาจากข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการออกวิจัยภาคสนามเพื่อนำเสนอผลการศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข โดยผู้วิจัยได้นำผลสรุปจากตอนที่ 2.1 คือผลการศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิข้างต้นนำมายกร่างขึ้นเพื่อวิเคราะห์ดูว่ามียุทธศาสตร์ของการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลที่เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นใดบ้างที่มีความเกี่ยวข้องอย่างเป็นศูนย์กลางตรงและร่วมกับการศึกษาตลอดชีวิต การศึกษานอก

ระบบโรงเรียน และเกี่ยวข้องกับบริบทกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อเสริมสร้างการเป็นชุมชนแห่งความสุข มี 6 กิจกรรมดังนี้

2.2.1 การวิเคราะห์กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมการเป็นชุมชนแห่งความสุข

เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ส่งเสริมการเป็นชุมชนแห่งความสุขตามองค์ประกอบความสุขทั้ง 8 ด้านโดยจำแนกตามกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในแต่ละด้านตามองค์ประกอบการเป็นชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้านที่ได้จากการสำรวจกิจกรรมในพื้นที่

2.2.2 การประเมินกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมการเป็นชุมชนแห่งความสุข

การประเมินกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ส่งเสริมการเป็นชุมชนแห่งความสุขตามองค์ประกอบความสุขทั้ง 8 ด้าน จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบประเมินกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตจากผู้เข้าร่วมจำนวนทั้งสิ้น 50 คน เพื่อทำการขอความร่วมมือในการมีส่วนร่วมในการเสนอกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ส่งผลต่อความสุขทั้ง 8 ด้าน ผ่านการทำสัญญาประชาคมในวันจันทร์ที่ 4 มิถุนายน 2555 เวลา 09.00-12.00 น. ณ ศาลาประชาคมประจำอำเภอศรีประจันต์

2.2.3 การการจำแนกและการจัดลำดับกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ส่งเสริมการเป็นชุมชนแห่งความสุข

การจำแนกและการจัดลำดับกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ส่งเสริมการเป็นชุมชนแห่งความสุขตามองค์ประกอบความสุขทั้ง 8 ด้านเพื่อสรุปผลการจำแนกและจัดลำดับกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยกำหนดเกณฑ์ใน 3 ลำดับ ได้แก่ ลำดับมาก ลำดับปานกลาง และลำดับน้อย

เกณฑ์ในการจัดจำแนกและลำดับกิจกรรมการเรียนรู้

ลำดับมาก หมายความว่า กิจกรรมมีการจัดขึ้นมากและมีการมีส่วนร่วมกันในกิจกรรมของคนในชุมชนในระดับมาก

ลำดับปานกลาง หมายความว่า กิจกรรมมีการจัดขึ้นบ้างและมีการมีส่วนร่วมกันในกิจกรรมของคนในชุมชนบ้าง

ลำดับน้อย หมายความว่า กิจกรรมมีการจัดขึ้นค่อยข้างน้อย หรือแทบจะไม่มีการจัดกิจกรรมและไม่มีการมีส่วนร่วมกันในกิจกรรมของคนในชุมชน

2.2.4 การทำประชาคมเพื่อเสนอการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข

การนำเสนอเพื่อสรุปผลการมีส่วนร่วมจากการทำประชาคม เพื่อนำเสนอกิจกรรมการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุขตามองค์ประกอบความสุขทั้ง 8 ด้าน ผู้วิจัยได้ดำเนินการนำเสนอกิจกรรมการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบประเมินกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตจากผู้เข้าร่วมจำนวนทั้งสิ้น

50 คน (ส่วนที่ 3) เพื่อทำการขอความร่วมมือในการมีส่วนร่วมในการเสนอกิจกรรมการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ส่งผลต่อความสุขทั้ง 8 ด้าน ผ่านการทำสัญญาประชาคมในวันจันทร์ที่ 4 มิถุนายน 2555 เวลา 13.00-16.00 น. ณ ศาลาประชาคมประจำอำเภอศรีประจันต์

2.2.5 การตรวจสอบกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างการเป็นชุมชนแห่งความสุขจากการสนทนากลุ่ม (Focus group) เพื่อสรุปเป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุขในกิจกรรมถัดไป

ผู้วิจัยได้จัดทำเอกสารประกอบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุขขึ้นจากการผลนำที่ได้จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 โดยทำการสรุปไว้โดยมีเนื้อหาใน 4 ประเด็น ประกอบด้วย สภาพทั่วไปของชุมชนองค์ประกอบความสุขตามองค์ประกอบการเป็นชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้าน กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความสุขตามองค์ประกอบการเป็นชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้าน ผลสรุปกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างการเป็นชุมชนแห่งความสุข ผู้วิจัยได้รับข้อเสนอเสนอแนะของโครงการที่สมควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างการเป็นชุมชนแห่งความสุขจากการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสอบถามแนวทางและตรวจสอบแนวทางกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ส่งเสริมการเป็นชุมชนแห่งความสุข ผู้วิจัยได้ทำการสนทนากลุ่ม (Focus group) ณ วันศุกร์ที่ 10 สิงหาคม 2555 ที่ห้องประชุม ประจำอำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี

2.2.6 สรุปกิจกรรมตามกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถามกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ส่งเสริมการเป็นชุมชนแห่งความสุข (ภาคผนวก ช) ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง

แบบประเมินกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมการเป็นชุมชนแห่งความสุข

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามตรวจสอบความสอดคล้อง พบว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นสอดคล้อง และให้ปรับแก้ไขดังนี้

1) ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นให้เพิ่มคำถามในประเด็นองค์ประกอบทั้ง 8 ด้านของคนในชุมชนมีกิจกรรมอะไรบ้าง และกิจกรรมเป็นอย่างไร

2) ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นให้เพิ่มความชัดเจนในคำถามในแต่ละองค์ประกอบให้ชัดเจน เพราะคำตอบที่ได้รับอาจจะเป็นคำตอบที่ซ้ำซ้อนหรือใกล้เคียงในองค์ประกอบทั้ง 8 ด้าน

3) ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อคิดเห็นเพิ่มว่าขณะที่ได้เข้าไปสำรวจและประเมินกิจกรรมการเรียนรู้จำเป็นต้องมีการยกตัวอย่างกิจกรรมเพื่อทำให้ได้รับคำตอบที่ชัดเจนมากขึ้นจากการสังเกตและสัมภาษณ์

แบบสอบถามกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ส่งเสริมการเป็นชุมชนแห่งความสุข (ภาคผนวก ช) ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

1) ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นให้พิ่มคำถาม ในประเด็นการจัดลำดับความสำคัญและความเร่งด่วนที่จำเป็นของกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในการส่งเสริมความสุขของคนในชุมชน เพื่อที่จะสามารถเจาะเข้าถึงรายละเอียดเชิงลึกในแต่ละคำถามได้มากขึ้น

2) ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นให้เพิ่มคำถามในประเด็นสรุปผลการทำสนทนากลุ่มอีกครั้งเพื่อเป็นการตรวจสอบและยืนยันกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ว่าควรมีการปรับปรุงแก้ไขหรือเพิ่มลดในตัวกิจกรรมและกระบวนเรียนรู้ตลอดชีวิตในการส่งเสริมความสุขของคนในชุมชน

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับชาวบ้านในชุมชน จำนวน 25 คน เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2555 ผลปรากฏว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเข้าใจในข้อคำถามเป็นอย่างดี

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลสำหรับกิจกรรมนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการจดบันทึกและทำการถอดบันทึกจากผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มจำนวน 5-7 ท่าน

การเลือกคุณสมบัติของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

ผู้วิจัยเลือกจากทางผู้แทน เช่น หน่วยงานของภาครัฐ คือ นายก อบต เทศมนตรี เป็นต้น หน่วยงานท้องถิ่น คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ผู้เข้าร่วมโครงการ คือ ผู้มีบทบาทหรือผู้นำชุมชน คือ ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้เข้าร่วมโครงการที่เป็นนักพัฒนาชุมชน คือ นักพัฒนาชุมชน นักการศึกษานอกระบบโรงเรียน และนักวิชาการ เป็นต้น และแกนนำชุมชน คือ กลุ่มกิจกรรมของชุมชน เช่น กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพในชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดย 1) การจำแนกถ้อยคำหรือใจความที่กลุ่มเป้าหมายแสดงความคิดเห็น 2) นำมาตีความ 3) สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction Analysis) 4) อภิปรายถึงปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ และประเด็นสำคัญเพื่อตอบคำถามการวิจัยในการวิเคราะห์องค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุข และการ

วิเคราะห์ในประเด็นสำคัญของการสนทนากลุ่มในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ส่งเสริมการเป็นชุมชนแห่งความสุข การจัดลำดับความสำคัญ/เร่งด่วนที่จำเป็นของกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในการส่งเสริมความสุขของคนในชุมชน ควรเป็นอย่างไร กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในการส่งเสริมความสุขของคนในชุมชนที่มีอยู่ในระดับน้อยควรมีการจัดกิจกรรมเพิ่มขึ้นหรือไม่ อย่างไร กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในการส่งเสริมความสุขของคนในชุมชนควรมีรูปแบบและวิธีการ การจัดกิจกรรม อย่างไรกับทางผู้แทน ประกอบด้วย หน่วยงานของภาครัฐ คือ นายก อบต เทศมนตรี เป็นต้น หน่วยงานท้องถิ่น คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ผู้เข้าร่วมโครงการ คือ ผู้มีบทบาทหรือผู้นำชุมชน คือ ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้เข้าร่วมโครงการที่เป็นนักพัฒนาชุมชน คือ นักพัฒนาชุมชน นักการศึกษานอกระบบโรงเรียน และนักวิชาการ เป็นต้น และแกนนำชุมชน คือ กลุ่มกิจกรรมของชุมชน เช่น กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพในชุมชน

การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยใช้แนวทางของสุภางค์ จันทวานิช (2552) จากการทำสนทนากลุ่มผู้วิจัยจะสรุปออกตามประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ส่งเสริมการเป็นชุมชนแห่งความสุข การจัดลำดับความสำคัญ/เร่งด่วนที่จำเป็นของกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในการส่งเสริมความสุขของคนในชุมชน ควรเป็นอย่างไร กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในการส่งเสริมความสุขของคนในชุมชนที่มีอยู่ในระดับน้อยควรมีการจัดกิจกรรมเพิ่มขึ้นหรือไม่ อย่างไร กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในการส่งเสริมความสุขของคนในชุมชนควรมีรูปแบบและวิธีการ การจัดกิจกรรม อย่างไร

2.2.6 ผลสรุปกิจกรรมตามกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข

ผู้วิจัยนำความคิดเห็นและข้อเสนอแนะนำต่างๆ จากผู้เชี่ยวชาญมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไข และสรุปผลกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข ตามองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้าน

ระยะที่ 3 เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข โดยเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อที่ 3 โดยมีขั้นตอนการดำเนินการออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

3.1 การร่างคู่มือการฝึกอบรมการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข มี 2 กิจกรรมดังนี้

3.1.1 นำผลจากระยะที่ 2 มาพิจารณาเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข

3.1.2 ร่างคู่มือการฝึกอบรมการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุขตามองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้าน

3.2 การตรวจสอบร่างคู่มือการฝึกอบรมการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข ผู้วิจัยได้นำร่างคู่มือการฝึกอบรมการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข จากขั้นตอนที่ 3.1 โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ทำการตรวจสอบ โดยมี 2 กิจกรรม ดังนี้

3.2.1 ตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการประมวลผลและสรุปผลโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน

3.2.2 นำข้อมูลมาปรับปรุงเป็นคู่มือการฝึกอบรมการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข

3.3 การทดลองการฝึกอบรมการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข

3.3.1 นำคู่มือการฝึกอบรมการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุขไปทำการทดลองการฝึกอบรม

3.3.2 ผลการทดลองใช้การฝึกอบรมการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวิจัย 3 ชิ้น คือ ชิ้นที่ 1 แบบทดสอบความรู้ของก่อนและหลังการเข้าร่วมการฝึกอบรมการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข ชิ้นที่ 2 แบบประเมินผลการมีส่วนร่วมของของการเข้าร่วมการฝึกอบรมการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข และชิ้นที่ 3 แบบประเมินผลความพึงพอใจของการเข้าร่วมการฝึกอบรมการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข ผู้วิจัยได้ทำการประเมินทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และเจกคติของผู้เข้าร่วมอบรมโดยตัวผู้วิจัยเอง โดยเฉพาะการประเมินด้านทักษะที่ใช้เครื่องมือชิ้นที่ 2 คือ แบบประเมินผลการมีส่วนร่วมนั้นผู้วิจัยกับผู้จัดอบรมที่เป็นวิทยากรท่านอื่นๆจะทำการประเมินผลการมีส่วนร่วมนี้ร่วมกัน

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามตรวจสอบความสอดคล้อง พบว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นสอดคล้อง และให้ปรับแก้ไขดังนี้

ชิ้นที่ 1 แบบทดสอบความรู้ของก่อนและหลังการเข้าร่วมการฝึกอบรมการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข

1) ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นส่วนใหญ่ให้นำข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลออกไป เพราะมองว่าไม่มีความจำเป็นสำหรับผลการทดลองในการวัดความรู้ของผู้เข้าร่วมอบรมความรู้

2) ความรู้ที่ใช้อบรมควรเป็นเนื้อหาที่เคยได้รับการจัดอบรมมาแล้วและวิทยากรที่เข้าอบรมควรมีประสบการณ์ทางและความรู้ในแต่ละด้านของกิจกรรมที่จัดขึ้น รวมถึงภาษาที่ใช้ควรง่ายต่อความเข้าใจ

ชิ้นที่ 2 แบบประเมินผลการมีส่วนร่วมของของการเข้าร่วมการฝึกอบรมการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข

1) ในแต่ละกิจกรรมควรมีการประเมินกิจกรรมนั้นๆเลยทั้งในระหว่างการจัดกิจกรรมและหลังกิจกรรม ไม่ควรรอให้จัดอบรมครบทุกกิจกรรมแล้วถึงจะทำการประเมิน

2) ผู้ประเมินไม่ควรเป็นแค่ผู้วิจัยแต่ต้องเป็นตัวผู้จัดอบรม วิทยากร หรือผู้ช่วยวิทยากรที่จัดอบรมในแต่ละกิจกรรมร่วมประเมินผลการมีส่วนร่วมด้วยกัน

ชิ้นที่ 3 แบบประเมินผลความพึงพอใจของการเข้าร่วมการฝึกอบรมการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข

1) ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นส่วนใหญ่ให้นำข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลออกไปเพราะมองว่าไม่มีความจำเป็นสำหรับผลการทดลองในการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมอบรมความรู้

2) การประเมินผลความพึงพอใจในด้านที่ 3 ด้านพฤติกรรมที่ส่งเสริมความสุข ผู้วิจัยควรไปสอบถามผู้เข้าร่วมอบรมเพิ่มเติมว่าหลังจากการจัดอบรมแล้วมีการนำความรู้ที่ได้รับการอบรมไปใช้ขึ้นในชีวิตประจำวันหรือนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไป

3) การประเมินผลความพึงพอใจในด้านที่ 4 ด้านเจกคติที่มีผลต่อชุมชน ผู้วิจัยควรเข้าไปสังเกตการณ์และตรวจสอบดูว่าในชุมชนของท่านได้มีการนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปใช้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนอย่างไรบ้าง หรือมีการแนะนำหรือนำไปใช้ในชุมชนหรือไม่

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับชาวบ้านในชุมชน จำนวน 25 คน เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2555 ผลปรากฏว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเข้าใจในข้อคำถามเป็นอย่างดี

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้แบ่งผลการเก็บข้อมูลออกเป็น 3 ส่วนตามเครื่องมือวิจัย โดยผู้วิจัยวางตัวในฐานะผู้วิจัยที่จะต้องเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ และในฐานะผู้ให้ข้อมูล ผู้กระตุ้น ผู้ส่งเสริม ผู้สนับสนุนให้เกิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข ภาพรวมของวิธีการเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้จึงเน้นไปที่วิธีการในเชิงคุณภาพ

เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามองค์ประกอบการเป็นชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้าน สู่การเป็นชุมชนแห่งความสุข ผู้วิจัยได้เลือกวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือ 3 ชิ้น ข้างต้น ทั้งในแง่แบบทดสอบความรู้ แบบประเมินการมีส่วนร่วม และแบบประเมินผลความพึงพอใจ

การเลือกกลุ่มตัวอย่างในการจัดอบรม

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลายบุคคล และกลุ่มคน อาทิเช่น กับทางผู้แทนประกอบด้วย หน่วยงานของภาครัฐ คือ นายก องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เทศมนตรี เป็นต้น หน่วยงานท้องถิ่น คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ผู้เข้าร่วมโครงการ คือ ผู้มีบทบาทหรือผู้นำชุมชน คือ ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้เข้าร่วมโครงการที่เป็นนักพัฒนาชุมชน คือ นักพัฒนาชุมชน นักการศึกษานอกระบบโรงเรียน และนักวิชาการ เป็นต้น ตลอดจนแกนนำชุมชน คือ กลุ่มกิจกรรมของชุมชน เช่น กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพในชุมชน โดยทำการเก็บข้อมูลทั้งสิ้นจำนวน 20 คน

เกณฑ์ในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อใช้ในการทดลองจำนวน 20 คน (สุวิมล ว่องวาณิชและนงลักษณ์ วิรัชชัย, 2546) ด้วยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงในด้านความตั้งใจที่จะเข้าร่วมในการพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองและความพร้อมในเรื่องระยะเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้

การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยการจำแนกถ้อยคำหรือใจความที่เป็นกลุ่มเป้าหมายแสดงความคิดเห็น แล้วนำมาตีความ สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย(Induction Analysis) อภิปรายถึงปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ และประเด็นสำคัญเพื่อสรุปเป็นคู่มือการฝึกอบรมการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน และเพื่อใช้ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยแบบการตรวจสอบข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นการตรวจสอบคู่มือการฝึกอบรมการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข จะทำการตรวจสอบประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 หลักการและเหตุผลของคู่มือการฝึกอบรมฯ วัตถุประสงค์ และกลุ่มเป้าหมายและคุณสมบัติผู้เข้าร่วมอบรม เป็นคำอธิบายหลักการและเหตุผลของการจัดทำคู่มือ เพื่อเป็นการกำหนดกรอบแนวทางสำหรับการจัดฝึกอบรมฯ ส่วนที่ 2 ระยะเวลาการฝึกอบรม โครงสร้างเนื้อหา สื่อเอกสารกิจกรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ซึ่งครอบคลุมรายละเอียดเนื้อหาแต่ละวิชา พร้อมทั้งแนวทางการจัดกิจกรรมและแนวทางในการวัดและ

ประเมินผล ส่วนที่ 3 เครื่องมือที่ใช้ในการตรวจสอบผู้เข้าร่วมฝึกอบรม และส่วนที่ 2 การตรวจสอบผลการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข โดยการเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำการตรวจสอบและประเด็นในการตรวจสอบรวมทั้งเกณฑ์การพิจารณาผลการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

1. เกณฑ์การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย

1.1 เป็นผู้มีบทบาททางวิชาการในด้านการศึกษาชุมชนเพื่อนำไปสู่การเป็นชุมชนแห่งความสุข

1.2 เป็นผู้มีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 5 ปี ในด้านการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อสร้างให้เกิดการเป็นชุมชนแห่งความสุขได้

2. ประเด็นการตรวจสอบเนื้อหาข้อมูล ผู้วิจัยได้นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบโดยตรงเป็นรายบุคคลในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคู่มือของชุมชนที่ส่งเสริมการเป็นชุมชนแห่งความสุข โดยใช้ระยะเวลาประมาณ 1 เดือน

3. เกณฑ์การพิจารณาผลการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์เพื่อพิจารณาผลการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิในประเด็นต่างๆ โดยใช้ความเห็นมากกว่ากึ่งหนึ่งของผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเกณฑ์ ดังนี้

3.1 ประเด็นที่ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วย จำนวน 3 ท่านขึ้นไป ผู้วิจัยยืนยันนำเสนอตามรูปแบบที่เสนอ

3.2 ประเด็นที่ผู้ทรงคุณวุฒิไม่เห็นด้วย จำนวน 3 ท่านขึ้นไป ผู้วิจัยดำเนินการปรับปรุงและเพิ่มเติมตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนะไว้

ซึ่งการตรวจสอบดังกล่าวข้างต้นจะนำไปพัฒนาให้สมบูรณ์ต่อไปยิ่งขึ้น

3.4 สรุปผลการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข ตามองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้าน นำผลการทดลองการอบรมจากขั้นตอนที่ 3.3 มาสรุปผลในประเด็นของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุขในแต่ละองค์ประกอบ

3.4.1 ผลสรุปกิจกรรมการเรียนรู้ตามกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข

3.4.2 ผลสรุปการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข